

Várnagy Márta

Szemmútét

Ritkán barátkozom az orvosommal, nem is nagyon van orvosom. A fiatal kollégával jó tíz évvel ezelőtt, a műtőben találkoztam először. Vízitnél inkább csak a hangját hallottam, lusta voltam kinyitni az ép szememet, jó nagy kötéssel a másikon napokig azt játszottam, nem hallok, nem létezem. A műtetem után pár nappal a klinikakertben sétáltam, vagy inkább botorkáltam, amikor rám köszönt. „Nem tud aludni?” Majdnem rendreutasítottam, mi köze hozzá, de jól nevelten válaszoltam, mindig nehezen alszom el, és megkérdeztem, ő is rossz alvó-e.

„Ügyeletes vagyok. Hogy van a szeme?” Rutin kérdés volt. Udvariasan megköszöntem.

„Holnap leveszem a kötést.”

„Fogok látni?”

„Az ép szemével biztosan. Tulajdonképpen, hogy került a szemébe az a szilánk?” Bevallottam neki, hogy összetörtem egy kiskosarat. Mosollyal a hangjában érdeklődött.

„A maga kosarából szilánkok röpködnek?”

Gondolkodtam egy pillanatig, mit mondjak ennek a fiatalembernek, úgysem értené, de azután mégis belekezdtem. „A kosártörés után az ágyam fölötti ikont is felaprítottam a konyhai húsvágó bárdal. Akkor pattant a szemembe.”

Nevetett. „Gyakori eset. Naponta találkozom ikont daraboló betegekkel.” Azután azt kérdezte, mivel foglalkozom.

„Kutatóorvos vagyok.”

„Nocsak! Mit kutat?” Fél szemmel is látható volt, hogy ő a fiatalabb. Nem fogom tegezni, határozottam el. Foghegyről löktem a szót. „A vért kutatom.”

„Értem. A szangvinikus természet ezek szerint szakmai ártalom. Miért lett orvos?” „Szugesztív anyám volt. Elhittem neki, hogy gyógyítanom kell.”

„Már nem hiszi?”

„Dehogynem. Gyógyítani muszáj!”

„Miért törte össze a kiskosarat?”

„Üreset vinni halált jelent.”

„Álomfejtők szerint esetleg. De maga kézzelfogható tárgyat vert szét, és nem álmában.”

„Ez igaz. Sokáig kavicsokat tartottam benne. Éppen az összetört darabjait porszívóztam, mikor észrevettem az ágyam fölött az ikont, a szentanyát. Bámultam a képet, és magamra ismertem. Megláttam az arcomra kent festékfoltok mögött a szenvedő, fáradt fadarabot, de abban a pillanatban anyámat és a végtelen láncot, mögöttem meneteltek a jó anyák mind. Folyton arra biztattak, minden körülmények között helyt kell állnom, mindent

el kell viselnem. Porszívózás közben hirtelen hallani véltem a kamaszlányom hangját. Látom a glóriát a fejed fölött. Ezt mondja, ha kénytelen utálni engem. Leemeltem a képet a falról, sámlira tettem, és szilánkokra aprítottam. Néha meg kell ölnünk magunkban a nagyon jó anyát, nem igaz?” Magam is meglepődtem, milyen jólesett kimondani.

A szemésem egy darabig hallgatott. Alig hallottam a kérdését. „Miért is?”

„Mert nem létezik. Régóta tudom, nincs nagyon jó anya, csak egy magunkra vetített kép, ha úgy tetszik, illúzió. Sokáig én is ezt képzeltem magamról, még glóriát is tettem a fejem fölé. Csak rituálé segítségével tudtam megsemmisíteni.”

Ezen elgondolkodott, majd arról faggatott, hiszek-e a szertartás erejében?

„Feltétlenül.”

„Én nem. A házassággal is így vagyok. Fölösleges pénzkidobással jár. Ha két ember szereti egymást, az elegendő az együttéléshez.” Dacosan beszélt, szinte kopogott a hangja.

„Nagyon is hisz benne, annyira, hogy fél tőle, mégsem vallja be.”

„Azt hiszem, igaza van. Rövid ideje vagyunk együtt a barátnőmmel. Valóban félek. Ha nem válik be a kapcsolat, nem szeretnék egy válási procedúrát.”

„Annyi önismereti kurzus van.”

„Nem egészen értem. Hogy jön ez ide.”

„Elmesélem. Sok évvel ezelőtt mentem férjhez, nem ismertem magamat. Nem voltam tisztában a határaimmal. Csak képzeltem, hogy tudom, ki vagyok, és ki az, akivel összekötöm az életem. Sokan vagyunk így, nem gondolja? Kivetítem a másokra a saját hiedelmemet, és ha csalódom benne, őt hibáztatom. Mindenáron meg akarom változtatni, holott kizárólag saját magam fölött van hatalmam, a másikon nincs, de mutogatok rá, mert az a legegyszerűbb. Én egy alkoholista mellett éltem. Ivott, amikor hozzámentem.

„Akkor miért ment hozzá.”

„Házasságkötés nélkül lefeküdni egy fiúval? Az élettársi kapcsolat akkoriban nemigen volt megengedett. Védtelenek voltunk egy szokással szemben, két egyetemista, szinte még gyerekek. Sokáig bíztam benne, mellettem majd megváltozik.”

„Meddig várt erre?”

„Majdnem három évtizedig.”

„Miért nem vált el?”

„A kérdés logikus. A katolikusok nem válnak. A családomban a válás amúgy ismeretlen volt. Keményen dolgoztam azért, hogy képes legyek rá. Ezt maga nem értheti.”

Meglepődtem, ahogy reagált. „Esküszegőnek tartja magát?”

„Már nem.”

„Látja, ezért sem házasodom.”

Faggattam. „Mi az, hogy ezért sem?”

Azt javasolta, ülünk le, leültünk egy padra a klinikakertben, ő, a fiatal, harmincas férfi, és én, az ötvenes nő. Úgy ventiláltunk, mintha a nyáresti hőséget enyhítenénk vele. Azt képzeltük, a másoknak fontos, ha kibeszéli magát.

„Kicsit bonyolult. Egyik nagyanyám családja szegény volt, mégis szinte idilli a kép, amit fölrajzoltak életem. Szakadatlan munka, imádság, hit, de nem tudom a hitüket mérni. Nincs hozzá eszközöm. A katolicizmus számukra bibliai történetekből állt, és szertartásokból. Voltak ünnepek, és voltak hétköznapiak. Dédapám téli estéken felolvasott. Dédanyám tisztán tartotta a házat. Ha szegények voltak is, de rend volt az életükben. Léteztek minták, voltak keretek és megtartó szeretet. A család lenyomata itt a legerősebb. A nagyszüleim

élete már másként alakult. A háború után nagyanyám három műszakban dolgozott, de a lenyomatokat őrizte, és még voltak intuíciói. Az olló tovább nyílt, az elsőgenerációs diplomás anyám könyvből gondozott bennünket, ha sírtunk, felütötte a könyvet a miért sír a gyerek fejezetnél. Belőle már hiányzott az anyai megérzés biztonsága. Semmit nem tudott, amit nagyanyám még valamelyest. Anyám botladozott az írott betűk között. A másik nagyanyámnak nagyapám hazaszólt telefonon, ma este harminc személyes vacsora lesz. Nagyapámnak ez volt a természetes, a háború előtt ehhez volt szokva. Az ötvenes években ez már nem annyira mindennapos, nem is volt miből. A két nagyszülői minta nem férhetett össze. Nem lehetett egymáshoz illeszteni. Sokáig azt hittem, ez lehetett az oka apám és anyám iszonyú veszekedéseinek. Rájöttem, ez majdnem lényegtelen. Máshol kell keresgélnem.”

Hallgattunk egy ideig. Kínlódtam. Szavakat kerestem. „Magában sem békülnek meg az ősök?”

„Nehezen. A szüleim alig pár évvel a háború után születtek. Egy világégés után tíz, tizenöt év semmi. Annyi traumát hurcoltak, néha csodálkozom, életben vannak még. Ha a családomat nézem, szinte mindenki menekült valahonnét. Apai dédapám Bácskából, mert Trianon után nem tette le az esküt a szerbeknek, de akadt Felvidékről átdobott, dunántúli vagonlakó, és Erdélyből menekült is. Mindenki túlélte, mindenki mindent kibírt. Ennyiből állt az életük. Soroljam tovább?”

„Erre mondják, hogy tipikusan magyar sors. Az én családom hasonló, de színesíti a képet egy eltitkolt zsidó ős. Sok tabu volt, amiről nem beszéltünk.”

„Ez így volt a miénkben is. Egyik nagyanyám Budapest ostromát fiatalasszonyként élte át, egész életében képtelen volt kiheverni. Néha feljött benne a sok rémkép. Csak háború ne legyen, mindig ezt mondta. Nagyapám hat évig volt orosz hadifogoly. Haláláig falak vették körül. Már régen nem élt, amikor megtudtam, azzal engedték haza, ha beszélsz, meghalsz. A családom férfiainak harcoltak a Donnán, vagy meneteltek Bácskát visszafoglalni, esetleg ott voltak, amikor Erdély visszatért. Ilyen előzmények után fogantak a szüleim. Lehet válogatni, melyik sérülés a nagyobb, tessék szorgalmasan gyógyítani a sebeket! Gyógyítom is, ahogyan tudom.”

Meg kellett szólalnom. „Egész életemben iszonyodtam a háborútól, holott akkor még nem is éltem. Nincsenek szavaim a háborúval kapcsolatban. Képtelen voltam akár tanulni is róla. Nem tudom a háborúkat. Nem jegyzem meg a fogalmakat.”

„Segít az internet.”

„Van magánál telefon? Tudja, mit? Kezdjük az ágyúval! Felolvasná nekem?”

„Fontos ez?”

„Nekem igen.”

„Rendben. Kezdjük az ágyúval.”

Iskolás hangon olvasta. „Az ágyú egy olyan hosszú csövű löveg, amelyet a lövedék nagy kezdősebességgel hagy el, lapos lövedékröppályán halad, és nagy távolságra csapódik be. A tüzérség legrégebbi eszköze.”

Felpillantott, mintha szeretné abbahagyni. Intettem, tovább!

„Napjainkban is alkalmazott lövegtípus. A falkon tábori ágyú. A falkonett a falkon kisebb változata. Faltörésre használták.”

Megállítottam. „Köszönöm. Sokat könnyített ezzel a felolvasással.”

„Nem értem.”

„Nem baj. A háborút saját sötét erőinkkel, a démonjainkkal vívjuk akkor is, ha címkét ragasztunk rájuk, és szépen elnevezzük, indokoljuk. Falakat törnénk, de csak pusztítunk. Magunkat, és a körülöttünk élőket. Így voltam én is, a gyerekeim apja is. Küzdöttünk egymással is. Pár évvel ezelőtt egyszer csak azt vettem észre, falak vesznek körül. Mindenütt falak, holott egyetlen fal előtt ültem egész életemben. Néha megszólalt. Titkokat mondott, és én hallgattam, miről beszél. Szerettem volna ajtót nyitni a falba, mert látni akartam, mi van a túloldalán, de nem lehetett. Úgy éreztem, fájt volna neki. Így volt egész. Mindig fal maradt, ameddig a szem ellát, pedig csupán magamagát zárta körbe. Néha háttal ültem, nekivettem a hátam. Ha odasütött a nap, jó meleg áradt belőle, és én odadőltem a langyos téglákhoz. Sütött a hidege is télvíz idején. Majdnem mindig tél volt, metsző jeges széllel. Olyankor féltem, rám dől, de nem tágitottam mellőle. Mintha biztonságot adott volna, furcsa belső erőt. Régóta tudom, hazudtam magamnak, mert nem volt egyéb, mint egy fal, ami elválasztott az élettől. Ha néha kinyitottam a szemem, úgy láttam, lisztszínű körülöttem minden, én magam is, kívül-belül. A téli szél sem volt képes megbontani ezt a mázat, pedig ezért maradtam, hátha megtörténik egyszer. Végtelen éjszakák voltak mögöttem, és végtelen nappalok. Meghaltam ebben az időben többször is. Néha úgy tűnt, éltem, néha a halált éreztem örökkévalónak, mintha egyfolytában halott volnék. Ültem és vártam, hogy megnyílják a fal. Lisztszínű téglák ezreit láttam magam előtt. Erősen vágytam rá, hogy mögéjük lássak. Küzdöttem magammal. Elkezdtem lebontani a falat.”

„Hogy fogott hozzá?”

„Nem falkonettel. Megéltem a saját születésemet és a foganásomat. Egész testemben, minden idegszálamban éreztem, mekkora misztérium, és mennyire fontos az anya, a magzat biztonsága. Megértettem a háborítatlan születés csodáját. A gyerekeim eltérő kötődési mintáját. A fiamat még azonnal elvitték, egy napig nem láthattam. Soha nem felejttem el a tekintetét az első szoptatásnál. A lányomat már magamhoz ölelhettem, úgy magzatzárással, és mellettem lehetett, bent a klinikán magam fürdettem, pelenkáztam. A gyerekeim születése mellett a saját születésem is lett az én beavatásom.”

Azt hiszem, megdöbben. Erre mit mondhatott volna. Tíz évvel ezelőtt ez nem tartozott a legismertebb módszerek közé. De azért megkérdezte, mit értem el vele.

„Ha a világ teremtéséig nem is, de a saját eredetünkhöz vissza kell mennünk, ha érteni szeretnénk önmagunkat. A születésünk minta az életre. Én azzal a mintával jöttem a világra, hogy nincs jogom az elérhető élethez. Mindig megtaláltam a halálközeli megoldásokat. Ezért viseltem el minden bántást. Majdnem belepusztultam. Közben háborúztam magammal, a gyerekeim apjával is. Iszonyú szembenézni vele, hogy a legtöbbet én ártottam a gyerekeimnek, holott azt hittem nagyon jó anya vagyok.”

„Ezek szerint házasságellenes.”

„Dehogyan.”

„Mi a megoldás, maga szerint?”

„Nem tudom a tutit. Ha jól értem, gyógyítgatja a transzgenerációs traumákat.”

„Hogyne. Önmagamért, a születendő gyerekeimért teszem, kicsit a szüleimért is. Ezt csak pátozzal vagyok képes elmondani. Látom apámon, hogy a hallgatás, a tabuk lefagyasztják az érzelmeket. Merev, nem lehet közel kerülni hozzá. Ha a lelkéhez érnék, bezárul. Tipikusan a jó apát testesíti meg, rengeteget dolgozik, lehet számítani rá, de olyan, mint egy precíz automata, amiből hiányzik minden érzélem, pedig anélkül nincs mozgás,

nincs kreativitás, nincs élet. Ha azt kérem tőle, tegyen magáért valamit, úgy néz rám, mintha bolond volnék. Anyámmal közük sincs egymáshoz, esténként a tévé előtt ülnek, nincsenek barátaik, nem járnak sehová. Anyám belefáradt a munkába, apámba, elfogadta ezt a szürkeséget. Mennyi van még a nyugdíjig, alig várja. A szülői mintákat másoljam? Én működő kapcsolatot szeretnék. A fejlődésben, a változásban hiszek, főleg, ha ez kölcsönös. Néha úgy érzem, jottányit se haladtam, de nem adom fel.”

„Minden esélye megvan rá, hogy az élete élhető legyen.”

Megint hallgattunk kicsit.

„Maga mit tenne másként a házasságában, ha újrakezdhetné? Jó, tudom, rossz döntés volt. Ugyanazzal a férfival, ugyanazokkal a feltételekkel lehetne mégis másként?”

Gondolkodás nélkül válaszoltam. „Engedném, hogy felnőjön. Ehhez felelősséget kellene vállalnia. Önmagáért, a gyerekeiért. Egész életében fakarddal harcolt a traumáival, és menekült az alkoholba. Nem lehet fakardozni egy életen át, mint ahogy babaházban sem lehet felnőtt életet élni. A határaitam mindenképpen tartanám. Sokat dicsérném, és felismerném, elismerném benne a férfit. A lelkét növeszteném fel, hogy eljusson a belső biztonságig, de ehhez ketten kellünk, egyikünk kevés. Ha nem jönne velem, ma is elhagynám. Isten sem kívánja, hogy beáldozzam az életemet. A gyerekeimet főleg nem. Az az én bűnöm marad. Újrakezdeni pedig nem tudom.”

„Miért nem?”

„Már nem él.”

A fiatal orvossal azután csak kontrollvizsgálatokon találkoztam. Magánbeszélgetésre semmilyen alkalom nem adódott, hol egy rezidens, hol asszisztensnő ült mellette. Sok évvel később megláttam a Hősök terén. Két önfeledt kislány szaladgált körülötte. A közelébe értem, láttam, jeggyűrűt visel. Mosolygott, nem fordult másfelé. „A feleségemet várjuk. Látom, jól van. Hogy van a szeme.”

„Köszönöm, jól.” Mit mondhattam volna. Örültem a lányainak. Nem mondtam el neki a vergődéseimet. Sorsokon keresztül érett az én lelkem is. Mintha évezredek óta történne velem élet és halál, miközben többször tűzön mentem át, vastag, izzó parázson jártam, kapkodtam a lábam, néha táncoltam is. Úgy tűnik, eközben elégett bennem valami. A büntudat, azt hiszem. Maradt ugyan némi salak, de végül ott fénylik kevés maradék, egy kevéske jó. Csak annyi, hogy nem akarok pusztítani. Már magamat se.